

“Shayxzoda nasriyati va tarixiy ong: tarixga badiiy yondashuv namunasi”

Qodirov Islomjon Iqboljon o‘g‘li

Toshkent Davlat Transport Universiteti talabasi

Qodirovislomjon316@gmail.com

+998910066778

Annotatsiya: Ushbu maqolada Maqsud Shayxzodaning nasriy ijodi misolida tarixiy ong va tarixga badiiy yondashuv masalalari tahlil qilinadi. Adibning tarixiy mavzularga bag‘ishlangan asarlarida milliy o‘zlik, tarixiy xotira va ozodlik g‘oyalari chuqur badiiy talqinda ifodalangan. Xususan, “Jaloliddin Manguberdi”, “Mirzo Ulug‘bek” kabi asarlarida tarixiy shaxslar obrazi orqali millatning ruhiy uyg‘onishi va mustaqillik sari intilishi badiiy yoritilgan. Maqolada Shayxzodaning tarixni voqelikdan tashqari ma‘naviy va falsafiy nuqtai nazardan talqin etish uslubi, uning milliy adabiyotda tarixiy ongni shakllantirishdagi o‘rni yoritiladi. Ushbu yondashuv Shayxzodani tarixga badiiy yondashuvning yorqin namunasi aylantirgan.

Kalit so‘zlar. ta‘lim, tarbiya, qahramonlik, bag‘rikenglik, totuvlik, vatan, vatanparvarlik, sh‘riyat, Maqsud Shayxzoda.

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan tub islohatlarning diqqat markazida, shubhasiz, yoshlar masalasi va muammosi turadi. Aynan shuning uchun ham yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdek muhim maqsad milliy ta‘lim tizimi oldidagi eng asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Shu o‘rinda, albatta, yoshlarni mustaqil fikr va dunyoqarash, zamonaviy bilim va tafakkur, eng asosiysi, o‘z ona vatanini sevishni, o‘z ona tilisi va chet tillarida to‘g‘ri va ravon so‘zlashni o‘rgatish har bir pedagog uchun asosiy vazifa sanaladi.

Bugungi kunda adabiyot o‘qitishning metodologik asoslarini ishlab chiqishda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim nazariyasiga tayanilmoqda. Yo‘qotilgan urf-odatlarini tiklash, har bir etnik guruh madaniyati o‘ziga xosligini anglash davrimizning ustuvor vazifalaridir. Davlat yosh avlodda bag‘rikenglik va o‘zaro hurmatni tarbiyalashga intiladi. Har qanday davlatning ustuvor vazifasi vatanparvarlik tarbiyasidir. Shaxsiy intilishlardan tashqari, insonga umuminsoniy qadriyatlar kerak va ulardan biri vatanparvarlik tuyg‘usi, bu vatanparvarlik, o‘z Vatani muhabbat, bu barcha odamlarni yagona jamiyatga bog‘laydigan axloqiy xususiyatdir.

Vatani muhabbat bilan birlashgan jamiyatgina davlatni yaxlit va obod qilishi mumkin. Vatanparvarlik tarbiyasi bir necha bosqichlardan o‘tadi: oilangizga bo‘lgan

muhabbatdan Vatanga muhabbat. Vatanga muhabbat – vatanparvarlikning eng yuqori darajasi.

So‘nggi yillarda o‘quvchilarni badiiy asarni tahlil qilishga o‘rgatish masalasiga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Bu masala uzoq yillardan buyon olimlarning e‘tiborini o‘ziga jalb qilib kelmoqda. Shu o‘rinda shoir, dramaturg, tarjimon, olim, pedagog Maqsud Shayxzodaning ijodi sof muhabbatga, odamlar o‘rtasidagi munosabatlarga, do‘stona aloqalarga, beg‘ubor fikrlarga va vatanparvarlikning eng yuqori tuyg‘ulariga asoslangan. Maqsud Shayxzodaning she‘riyati har bir satrida zamonaviylik bilan chambarchas bog‘liq uning fuqarolik lirikasi juda dolzarbdir. Maqsud Shayxzodaning she‘rlari mazmunan chuqur, ma‘no jihatidan juda mantiqiy. She‘riyatining asosini qahramonlik, psixologik, dramatik jarayonlar tashkil qiladi. Uning 437 sahifadan iborat “25 yillik bahs” kitobida ham vatanga bo‘lgan lirik ijod namunalari aks etgan. Hozirgi kunda o‘tmish ajdodlarimizning urf - odatlari va yutuqlarini qayta tiklash uchun sharoit yaratmoqdamiz. Bu yoshlarga bag‘rikenglik, tinchlik va barqarorlikni ta‘minlash omili sifatida xizmat qiladi. Zamonaviy yoshlar orasida vatanparvarlikni shakllantirishning ajralmas qismi bu Ulug‘ Vatan urushi qahramonlari misolida ta‘lim berishdir. Ikkinchi jahon urushi yillarida Maqsud Shayxzoda bir nechta she‘riy to‘plamlarini nashr ettirdi: “Jang nima uchun?”, “Jang va qo‘shiq”, “Yurak gapiradi”, “Momaqaldiroq bilan tug‘ilgan” kabi. Shu bilan bir qatorda, Yo‘ldosh Oxunboboyev haqida “O‘n birinchi”, “Zhenya”, “Uchinchi o‘g‘il”, “Oqsoqol” she‘rlarini yozgan. Tarixiy voqealarni bilish zamonaviy yoshlar orasida vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantirishga asos yaratadi. Ulug‘ Vatan urushi va vatanparvarlik mavzusi Maqsud Shayxzoda ijodida o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan, chunki bu voqea har bir oilaga ta‘sir ko‘rsatgan. G‘alaba kuni har yili fashist bosqinchilariga qarshi kurashgan mamlakatlarda keng nishonlanadi. Minglab yoshlar jang maydonida halok bo‘lishdi. Ular g‘alaba qozonish g‘oyasidan ilhomlangan. Ular bizning gullab yashnashimiz uchun yoshlarimiz va davlatimiz uchun jonlarini fido qilganlar. Har bir inson erkin mamlakatda chuqur nafas olayotgani uchun minnatdor bo‘lishi kerak.

Shuni ta‘kidlash kerakki, vatanparvarlik ko‘plab omillar ta‘siri ostida shakllanadigan shaxsning ma‘naviyati, fuqaroligi va ijtimoiy faoliyati birligida namoyon bo‘ladi. Bunday holda, asosiy rol ta‘lim egallaydi. Axir, u har doim shaxsning shakllanishiga va natijada butun jamiyat farovonligiga hal qiluvchi ta‘sir ko‘rsatadi. Zamonaviy avlodni vatanparvarlik tarbiyasi muammolarini hal qilishda yoshlarning o‘zlari ishtirok etishlari, Vatan tushunchasi ahamiyatini anglab, uning madaniyati, urf-odatlari va tarixini sevish, bilish va hurmat qilishlari kerak. Ma‘lumki, vatanparvarlik tuyg‘usi mazmunan ko‘p qirrali. Bu nafaqat Vatanga bo‘lgan muhabbat, balki o‘z tug‘ilgan

joyiga bo'lgan muhabbat va o'z xalqi uchun g'ururlanish, o'z mamlakatining boyligini saqlash va rivojlantirish istagidir.

Shu ma'noda, Uyg' Vatan urushi davrida Maqsud Shayxzoda o'zbek folklori va mumtoz she'riyatining eng yaxshi she'riy an'alarini zamonaviy adabiyot yutuqlari bilan birlashtirgan. Maqsud Shayxzoda mumtoz Sharq she'riyatining mumtoz janrlarida asarlar yozadi. Xususan, vatanparvarlik mavzusi "Toshkent haqida she'r" ("Toshkentnoma", "Chorak asr divan" tanlangan asarlar to'plami, "Yillar va yo'llar" lirik to'plami, "Istiqbol", "Lirik va falsafiy asarlar" da ko'tarilgan. Maqsud Shayxzodaning vatanparvarlik tarbiyasi mavzusi "Jaloliddin Manguberdi" tragediyasida o'z yurtining ozodligi va mustaqilligi uchun mo'g'ul istilochilariga qarshi kurashgan so'nggi Xorazm shohining jangovar jasoratini tarixan aniq va haqqoniy tasvirlagan. 1988-yilda "Jaloliddin Manguberdi" birinchi marta o'zbek tilida yozuvchining "Boqiy dunyo" degan kitobida to'la bosilib chiqarildi. Odamlar qalbida vatanparvarlik tuyg'usini jo'sh urdiruvchi, qahramonlik ruhida bu asar bugun ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Oradan ko'p yillar o'tsa ham Shayxzoda asarlari o'z kuch-qudratini namoyon etib kelmoqda. Maqsud Shayxzodaning xalqimiz tarixiga, jumladan, Jaloliddin Manguberdi taqdiri va kurashiga odilona yondoshganligini, haqiqatni himoya qilganligini asarni o'qish jarayonida tusnunib olamiz. "Jaloliddin Manguberdi" asari yoshlarda o'zligini anglash, millati bilan g'ururlanish ruhini uyg'otadi. Shuning uchun ham bu asarlar Shayxzodaning yozuvchilik shuuri va ijodkorlik zehning o'tkirligini yana bir bor isbotladi. Maqsud Shayxzodaning o'zbek adabiyotiga qo'shgan yana bir ulkan hissasi "Mirzo Ulug'bek" tragediyasidir. Tragediya 1964 yili yozildi, o'sha yili bu asar Hamza teatri sahnasida qo'yildi, keyinchalik uning asosida kinofilm yaratildi. Maqsud Shayxzodaning yuqorida tilga olingan dramatik asarlari va boshqa bir qator ijod namunalarini o'qir ekanmiz, ularning har birida yuksak vatanparvarlik tuyg'ularining mahorat bilan ifodalanganligini guvohi bo'lamiz. Xalqning tarixiy xotirasi avloddan avlodga o'tib boradi. O'tmishda yaratilgan ma'naviy va madaniy qadriyatlar zamonaviy jamiyat mulkiga aylanadi. Buning yorqin namunasi Maqsud Shayxzodaning mana shunday vatanparvarlik va Vatanga muhabbat ruhida yozilgan asarlaridir.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev o'z nutqlarida ta'kidlaganidek: "Hozirgi paytda yoshlar o'rtasida barqaror fuqarolik pozitsiyasini shakllantirmasdan, tashabbuskorlikni, mustaqillikni rivojlantirmasdan va o'z mamlakati manfaatlarini himoya qilishga tayyor bo'lmasdan iloj yo'q". Ta'limni rivojlantirishning hozirgi bosqichida yoshlarni tarbiyalash jarayonining muhim vazifalaridan biri bu talabalarda bebaho durdonalarimiz orqali vatanparvarlik

tuygʻusini shakllantirish va rivojlantirishdir, chunki bu tuygʻusiz chinakam barkamol insonni tarbiyalash haqida gapirish mumkin emas”.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh. Mirziyayev. Tanqidiy tahlil, qatʻiy tartib va shaxsiy javobgarlik har bir amaldorning kundalik faoliyatining eng muhim kun tartibida boʻlishi kerak. Toshkent, Oʻzbekiston jamoat uyi, 2017 yil
2. A.A. Bobayev, Nozim Hikmat. M.: Nauka, 1975 yil.
3. Maqsud Shayxzoda. Literature.uz. Arxivdan arxivlandi 2013 yil 26 aprel.